

Het project Nederlands voor de tweede fase

opvoeders gaan drama gebruiken als didactische werkvorm. Hierbij gaat het om een niet waardengebonden gebruik van drama, bijvoorbeeld binnen de didactiek van schoolvakken. Daarnaast worden drama en toneel aangewend voor politieke oriëntatie en vorming. Het vormingstheater komt op, met de Eindhovense groep Proloog als meest markante exponent. De Vroomen hierover: 'De marxistische c.q. linkse dramatische vorming had binnen het educatieve drama het karakter van een steekvlam. Bij het felle licht van deze steekvlam was even iedere andere invulling van het 'vak' onzichtbaar. Lang duurde het echter niet want de steekvlam veroorzaakte geen brand en doofde ook snel weer uit. Het is duidelijk dat er geen sprake was van een breed maatschappelijk draagvlak'.

In de jaren tachtig wordt het toneel herontdekt. Een ontwikkeling die door vele betrokkenen ervaren wordt als een terugkeer naar de bron van educatief drama. Deze ontwikkeling illustreert De Vroomen aan de hand van de geschiedenis van de Nijmeegse jeugdtheatergroep Teneeter. Teneeter begon in 1976 met meespeeltoneel op scholen. De doelstelling was politiek: kinderen moesten leren adequaat te handelen in vergelijkbare situaties. In 1983 kapte Teneeter met het vormingstoneel op school. De groep kreeg een eigen theater en koos voor hoogwaardige kunstprodukten.

De Vroomen presenteert het educatieve drama in Nederland in een soort drieluik. Op de eerste plaats geeft hij een historisch overzicht. Het boek leest daar als een spannend geschiedenisboek. Vervolgens gaat de auteur in op de rationaliteiten-theorie van de onderwijssocioloog Matthijssen. Daar scharniert het boek: van historisch naar sociologisch. En tenslotte interpreteert hij de historische gegevens opnieuw in het kader van die rationaliteiten-theorie. Daar leest het boek als een boeiende onderwijssociologische studie.

Jacques de Vroomen, *Toneel op school. Een historisch en theoretisch onderzoek naar opvattingen over en gebruik van drama in educatie*. Proefschrift, Katholieke Universiteit Nijmegen, verdedigd op 14 april 1994, 485 blz, f42,50. Voor nadere informatie en bestellingen wendt men zich tot de auteur, KUN, Erasmusplein 1, 6525 HT Nijmegen. 080: 61 57 31.

Eind december 1993 heeft de SLO de werkzaamheden voor het project Nederlands voor de eerste fase van het voortgezet onderwijs voor het grootste gedeelte afgerond. Met name voor Nederlands als tweede taal worden nog een aantal activiteiten ten behoeve van de basisvorming voortgezet.

Vanaf januari 1994 zijn de meeste activiteiten nu gericht op ontwikkelwerk voor de tweede fase van het voortgezet onderwijs. Dankzij een aanvraag van de drie verenigingen, Vereniging voor Leraren in Levende Talen, de VON en de VDN (Vereniging voor de Didactiek van het Nederlands) kon deze overgang van de werkzaamheden voor de eerste fase naar die van de tweede fase vrijwel naadloos plaatsvinden. Daarnaast vroeg het bevoegd gezag van het Mondriaan Lyceum uit Amsterdam aan de SLO het werk voor NT2 voor de basisvorming uit te breiden naar de tweede fase.

De looptijd van het nieuwe project voor de tweede fase is door het bestuur van de SLO vastgesteld van 1994 tot 1998.

De aanvragen

Met de veldverenigingen zijn een aantal gesprekken gevoerd om tot een helder beeld te komen van hun wensen mede in het perspectief van de financiële mogelijkheden van de SLO. Vastgesteld is dat het hoofddaccent van de ontwikkelactiviteiten voor Nederlands dient te liggen op de ontwikkeling van leerplannen en lesmateriaal voor de onderdelen spreken/luisteren en literatuur. i.c. het leesdossier. Om deze onderdelen een plaats te kunnen geven in het geheel van het onderwijs Nederlands in de bovenbouw, zal om te beginnen een leerplan Nederlands voor het hele curriculum van HAVO en VWO worden ontwikkeld.

Dit document zal vergelijkbaar zijn met het leerplan Nederlands uit de reeks Bouwstenen voor de basisvorming (Verbeek e.a., 1992). Aan de ontwikkeling van materiaal voor spreken/luisteren is door de aanvragers de grootste prioriteit gegeven. De projectgroep van de SLO zal daarom gelijktijdig met de ontwikkeling van het algemene leerplan de ontwikkeling van materiaal voor spreken en luisteren ter hand nemen.

Ook over de aanvraag voor NT2 is nader gesproken. De uitkomst van dat gesprek is dat in 1994 eerst een onderzoek zal worden uitgevoerd naar de problemen van tweedetaal-leerders in de tweede fase van HAVO en VWO. Op basis van dit onderzoek zullen eind 1994 enige ontwikkelthema's nader worden aangegeven.

Andere kaders

Naast de wensen die de aanvragers hebben ingediend zijn er nog twee factoren waarmee de SLO voor de tweede fase rekening zal moeten houden.

Dat zijn allereerst de adviezen die de Stuurgroep Tweede Fase, met als voorzitter mevrouw N. Ginjaar-Maas zal gaan uitbrengen en reeds uitgebracht heeft over de herziene inrichting voor alle vakken van de tweede fase van het voortgezet onderwijs (Stuurgroep, 1993). Daarnaast ligt er al geruime tijd een voorstel van de CVEN voor een nieuwe inrichting van het eindexamen voor Nederlands in HAVO en VWO (CVEN, 1991). Over dit advies moet nog een definitief standpunt van de minister openbaar worden gemaakt.

Spreken/luisteren

Dit leerplan is een verdere uitwerking van het onderdeel spreken/luisteren uit het hiervoor genoemde algemene leerplan. Het is vooral bedoeld om leerkrachten voor hun dagelijkse lespraktijk ideeën te leveren, behulpzaam te zijn bij het opzetten van een planningslijn voor het spreek- en luisteronderwijs, suggesties te doen voor de organisatie van het onderwijs in spreken en luisteren en concrete aanwijzingen te geven voor de evaluatie.

Voortbouwend op de lijn uit de basisvorming

waarin leerlingen geleerd hebben in min of meer formele situaties deel te nemen aan een aantal functionele spreek- en luistertaken, zou in de tweede fase de inhoud voor een belangrijk deel bepaald moeten worden door de spreek- en luistertaken die voor de verdere studie en het beroep van belang zijn. Rijlaarsdam (SLO, 1993) noemt de volgende taken:

- het mondeling informatie inwinnen (zich documenteren),
- het mondeling rapporteren, individueel of groepsgewijs, van een onderzoek of een onderzoeksopzet,
- het samenwerken met anderen, mondeling overleggen, plannen, bijstellen, afspraken maken, beslissingen nemen, problemen oplossen,
- het kritisch luisteren naar en reageren op anderen (docenten, studenten)

Naar de mening van Rijlaarsdam worden deze kerntaken geheel gedekt door de voorstellen van de CVEN voor het schoolonderzoek mondeling taalvaardigheid. Daarmee geven ze inhoudelijk de richting aan van het leerplan voor spreken/luisteren.

Voor onderdelen uit het leerplan waar nog weinig lesmateriaal voor is en docenten aangeven dat ze daar behoefte aan hebben, zal concreet lesmateriaal ontwikkeld worden: uitgeschreven lessenreeksen, leerlingenmateriaal, docentenaanwijzingen en toetsuggesties. Dit lesmateriaal zal zo mogelijk ondersteund worden met videomateriaal.

Literatuur

Ook dit leerplan zal een nadere uitwerking zijn van het genoemde algemene leerplan Nederlands voor de tweede fase. Hierin zullen met name de samenhang en het onderscheid tussen tekstbestuderend literatuuronderwijs en tekstervarend literatuuronderwijs nader verkend en uitgewerkt worden. Centraal hierbij staat de vraag welke plaats het leesdossier kan innemen in het onderwijs, en aan welke activiteiten binnen het kader van het leesdossier aandacht besteed kan worden. Volgens De Moor (SLO, 1993) kan het leesdossier o.a. de volgende elementen bevatten.

- Een lijst van al de gelezen werken,
- kopieën, stencils en aantekeningen uit de literatuurles,
- uitgewerkte reflecties op de literatuurlessen,
- leesverslagen,
- eigen boekbesprekingen,
- creatief werk,
- opstellen, gedichten, dialogen, tekeningen of foto's die in verband staan met het gelezene,
- balansverslagen over de eigen vorderingen in het lezen van literatuur.

Hij kent het leesdossier een hoofdrol toe in het tekstvervarend literatuuronderwijs: het bevordert het bewust reflecteren door de leerling op wat hij leest en geeft de leraar een instrument in handen om te peilen welke ontwikkeling de leerling doormaakt in het lezen van literatuur. Ontwikkelwerk in de komende jaren zal uit moeten wijzen welke onderdelen in het leesdossier opgenomen kunnen worden.

Studievaardigheden

De nota van de Stuurgroep Tweede Fase en de vele onderzoeken naar de aansluiting van de tweede fase van het voortgezet onderwijs op het hoger onderwijs, maken duidelijk dat het veel leerlingen ontbreekt aan voldoende studievaardigheden. Van de drie aanvragers uit 1992 voor leerplanontwikkeling Nederlands tweede fase is het vooral de VDN die in gesprekken over de aanvraag heeft gepleit voor aandacht in het ontwikkelwerk voor studievaardigheden.

Mede op grond van adviezen van de deskundigen op de startconferentie voor het project (SLO, 1993) kiest de SLO voor de volgende invulling van leerplanontwikkeling rond studievaardigheden:

- In het algemene leerplan zal aandacht besteed worden aan de plaats van studievaardigheden bij Nederlands;
- Bij de uitwerking van les- en leerplanmateriaal voor Spreken en luisteren en Literatuur (leesdossier) zullen, waar dat functioneel kan, studievaardigheidsaspecten meegenomen worden in het ontwikkelwerk;
- Aandacht moet bij het voorgaande zeker besteed worden aan het algemene principe van

'leren lezen' (b.v. voor jezelf leerdoelen leren formuleren).

- Op beperkte wijze zullen we aandacht besteden aan de transfer van studievaardigheidsactiviteiten bij Nederlands naar andere vakken.

Advisering

In overleg tussen de SLO en de veldadviseur voor Nederlands zijn afspraken gemaakt, voorlopig nog alleen voor 1994, over de momenten en de wijze waarop door het onderwijsveld over (tussen)produkten geadviseerd zal worden.

Veldadvisering nieuwe stijl

Van oud naar nieuw

Vaste lezers van dit blad zijn op de hoogte van de activiteiten van de – inmiddels voormalige – VALO-M, de Veldadviescommissie Leerplanontwikkeling Moedertaal van het Instituut voor Leerplanontwikkeling, SLO. Deze commissie kende een vaste Resonansgroep bestaande uit een voorzitter, een bezoldigd secretaris en een aantal leden afkomstig uit de drie vakverenigingen VON, Levende Talen (Sectie Nederlands) en VDN. Ze adviseerde conform het reglement veldadvisering over SLO-plannen, activiteiten en produkten met betrekking tot moedertaal.

Om redenen van herstructurering van de SLO en om redenen van financiële aard wordt per 1 augustus 1994 de oude adviesstructuur vervangen door een nieuwe. Deze houdt in dat er gelieerd aan de SLO een Bureau Veldadvisering wordt opgezet, dat voor de meeste lopende en komende SLO-projecten veldadviseurs aantrekt. Het bureau bestaat uit coördinatoren veldadvisering voor de sectoren basisonderwijs, algemeen voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs en enkele secretariaatsmedewerkers. De formele eindverantwoordelijke van het Bureau is de beleidscommissie veldadvisering die bestaat uit deskundigen die representatief zijn voor alle onderwijssectoren.

Op voordracht van de voormalige VALO-M is

medio 1993 ondergetekende benoemd als veldadviseur voor Nederlands VO. Een veldadviseur coördineert de advisering door een veldadviesgroep. Het is ook de taak van de veldadviseur per project waarover geadviseerd wordt in overleg met een coördinator veldadvisering leden voor de veldadviesgroep (VAG) voor te dragen aan de beleidscommissie. Een VAG zal hoofdzakelijk bestaan uit docenten en wordt afhankelijk van het project waarover geadviseerd wordt, aangevuld met vakdidactici of nascholers. Vakverenigingen kunnen zowel veldadviseur als VAG-leden voordragen. De eindverantwoordelijkheid voor de samenstelling van een VAG ligt bij de veldadviseur en de coördinator veldadvisering. Zowel veldadviseurs als VAG-leden bekleden hun functie op persoonlijke titel; ze zijn dus geen verantwoording verschuldigd aan vakverenigingen. Centrale begrippen bij de advisering en bij de samenstelling van de VAG zijn: onafhankelijkheid, veldgebondenheid en vakinhoudelijkheid. Elk SLO-projectplan bevat voortaan een adviesparagraaf die wordt opgesteld in gezamenlijk overleg tussen de projectleider, de betreffende coördinator veldadvisering en de veldadviseur.

Project Nederlands Voortgezet onderwijs tweede fase

Op 1 januari 1994 het project Nederlands VO-2 van start gegaan. Doel van het project is naast het opstellen van een algemeen leerplan Nederlands voor de bovenbouw van de HAVO/VWO, leerplanontwikkeling voor spreken/luisteren en voor letterkunde (met nadruk op leesdossier) in het VO-2. Het projectplan is eind 1993 door de aanvragers ervan, de drie vakverenigingen unaniem goedgekeurd. Begin maart jongstleden is in een overleg tussen de projectleider (Jan Verbeek), de coördinator veldadvisering AVO (André Agterberg) en de veldadviseur (Rudi Liebrand) een adviesplan opgesteld. Het houdt in dat eind 1994 een tweetal adviezen zal worden gevraagd, nl. over:

verslag literatuuronderzoek naar leerplan Nederlands VO-2 en eerste versie leerplan Ne VO-2;

verslag literatuuronderzoek en case-studies spreken/luisteren, verslag onderzoek naar problemen in het NT2-onderwijs in VO-2 en voor-

stel voor aanpak verdere leerplanontwikkeling.

Het adviesplan voor 1995 en de jaren daarna moet nog worden opgesteld. Het is overigens best mogelijk dat de projectgroep in de periode tot 1998 ook nog de opdracht van de overheid krijgt leerplannen te ontwikkelen voor andere onderdelen van het vak Nederlands. In dat geval zal ook daarover advisering plaats vinden.

Over elk advies zal in principe tweemaal vergaderd worden: in de eerste zitting wordt het advies opgesteld, in de tweede vastgesteld. VAG-leden krijgen per vergadering vacatiegeld en een vergoeding van de reiskosten.

De VAG zal bestaan uit, behalve de veldadviseur, twee docenten uit het voortgezet onderwijs, twee docenten uit het voortgezet onderwijs met ervaring op NT2-gebied, twee vakdidactici of opleiders. Indien gewenst zal deze groep ad hoc worden uitgebreid met andere deskundigen.

Adviseurs gevraagd

Als fris gestarte adviseur voelen we de behoefte een zo breed mogelijk door het veld gesteunde advisering op te zetten. Dat houdt in dat we trachten te komen tot een groot bestand van potentiële VAG-leden. Daarvoor zetten we een open wervingsactie op. Daarnaast zal aan de vakverenigingen gevraagd worden kandidaten voor te dragen. In de eerste plaats zoeken we adviseurs voor het hierboven genoemde project: Nederlands VO-2. Omdat echter de projectgroepen mogelijk ook op andere terreinen van het vak actief zullen worden, nodigen we ook personen uit te reageren die deskundig zijn op andere gebieden dan die in de huidige projecten aan de orde komen.

Profiel

Profiel algemeen:

- algemene belangstelling voor en kennis van (voorgestelde) vernieuwingen in het onderwijs Nederlands;
- kennis van of interesse voor leerplanontwikkeling;
- onafhankelijkheid: bijvoorbeeld bij voorkeur geen bestuurslid van een vakvereniging, niet werkzaam voor de SLO.

Profiel specifiek voor 'docent vo':

- enige tijd werkzaam in het voortgezet onderwijs (bij voorkeur in de bovenbouw HAVO/VWO) als docent Nederlands;
- zo mogelijk kennis van of ervaring in de basisvorming.

Profiel specifiek voor 'docent vo met ervaring op NT2-gebied':

- enige tijd werkzaam in het voortgezet onderwijs (bij voorkeur in de bovenbouw HAVO/VWO) als docent met ervaring in het werken met allochtone leerlingen in de bovenbouw HAVO/VWO;
- zo mogelijk kennis van of ervaring in de basisvorming.

Profiel 'vakdidacticus/nascholer':

- enige tijd werkzaam als vakdidacticus of nascholer Nederlands;
- zo mogelijk kennis van of ervaring met NT2-onderwijs.

Hebt u belangstelling, schrijft u dan een briefje aan Hermien Hesselink, Bureau Veldadviesering, Postbus 2061, 7500 CB Enschede. Noteert u daarin in hoeverre u in een van de profielen past. Geeft u bovendien aan naar welke onderdelen van het vak uw specifieke voorkeur uitgaat (spreken/luisteren, letterkunde (met nadruk op leesdossier), anders: ...) Voor informatie kunt u bellen met de coördinator veldadviesering AVO (André Agterberg, telefoon 053 : 840416 (kantooruren) of de veldadviseur Nederlands VO-2 Rudi Liebrand, telefoon 08819 : 75634 ('s avonds).

We nemen iedereen die reageert op in een databestand. Voor de zomervakantie willen we de VAG hebben samengesteld. Er zal dan een introductie-/kennismakingsbijeenkomst worden gepland. U hoort van ons wie er in de VAG zitting gaan nemen. Komt u niet in een VAG, dan zullen we zodra zich een nieuwe situatie voordoet waarin we gebruik kunnen maken van uw diensten, contact met u opnemen.

ADRESSEN AUTEURS

Frank 't Hart
Sonmansstraat 68a
3039 DM Rotterdam

Heribert Korte
Breitnerstraat 95a
3015 XD Rotterdam

Linda Noordhuis
Schoolstraat 24
9785 BB Zuidwolde (Gr)

Wibo Spoelstra
Javalaan 51
9715 GS Groningen

Clary Ravesloot
G. Sterringastraat 11
9728 VT Groningen

Ben Vaske
Dr. Wibautlaan 5
2285 XH Rijswijk